

**SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

Munkahelyteremtés vagy növekedés?
A munkahelyteremtés nélküli növekedés vizsgálata az OECD
országokban

Doktori értekezés tézisei

Témavezetők:

PROF. DR. FARKAS BEÁTA, PH.D.
intézetvezető egyetemi tanár
Szegedi Tudományegyetem
Gazdaságtudományi Kar

DR. KOVÁCS PÉTER, PH.D.
tanszékvezető egyetemi docens
Szegedi Tudományegyetem
Gazdaságtudományi Kar

Készítette:

MARTUS BETTINA SZANDRA
Szegedi Tudományegyetem
Gazdaságtudományi Kar
Közgazdaságtani Doktori Iskola

SZEGED, 2016

Tartalomjegyzék

1. A téma indoklása	2
2. A kutatás célja és hipotézisei.....	3
3. Az értékezés felépítése és az alkalmazott módszerek	5
3.1. Az értékezés felépítése	5
3.2. Kutatási módszertan	8
4. Az értekezés főbb eredményei, tézisek	13
5. A kutatás korlátai, jövőbeli kutatási irányok	16

1. A téma indoklása

A 21. században az automatizálás egyre nagyobb méreteket ölt a technológiai változások alakulásával, mely mind gazdasági, mind pedig társadalmi szempontból erős hatásokkal bír. A Negyedik Ipari Forradalom küszöbén állva (Bloem 2014, Schwab 2016), felmerül a kérdés: lesz-e tovább szükség élőmunkára, és ha nem, akkor hogyan biztosítsuk emberek millióinak megélhetését? Brynjolfsson és McAfee (2014) a technológiai változások felgyorsulásának következményeként mutatják be az egyik legnagyobb, társadalmat fenyegető problémát, amely ugyanakkor egy remek lehetőséget is tartogathat számunkra: a munkahelyteremtés nélküli növekedés. Nehéz eldönteni, hogy valójában negatív vagy pozitív folyamatot jelent-e az általam vizsgált jelenség. A téma aktualitása abban rejlik, hogy a gazdasági és társadalmi (valamint a környezeti) folyamatok egyre inkább globálisság váltak, gyors ütemű változásokat generálva, amelyekhez nehéz alkalmazkodni. Az Amerikai Egyesült Államokban a 2007/2008-as gazdasági válság után a foglalkoztatottság csökkeni kezdett, majd stagnált, a gazdasági növekedés ugyanakkor kisebb visszaesést mutatott csak, majd rövid időszak alatt helyreállt a trend (Rajan 2010, Botos 2013).

A gazdasági és társadalmi trendeket vizsgálva jól látható, hogy az elmúlt évtizedek során a közepes készséget igénylő munkák fokozatosan eltűnnek, amelyek rutin fizikai, de akár szellemi munkákat jelentenek (Jaimovich-Siu 2012, Brynjolfsson-McAfee 2014). A probléma gyökere egyelőre abban rejlik, hogy ezek a munkák a közepes béreket jelentették, és a gazdasági rendszer nem biztosítja, hogy az automatizálással létrejövő vagyomból mindenki részesüljön, azaz létrejönnek a jövedelmi, valamint a társadalmi egyenlőtlenségek. Bár a jelenség egyelőre az Amerikai Egyesült Államokban jelent újra és újra komoly problémát, a technológiák adaptálása során akár a Magyarországon létező feldolgozóipari állások, vagy akár az elemzői és hasonló készséget igénylő munkák egy része is veszélybe kerülhetnek, csak úgy, mint a világ bármely országában.

Európában a munkahelyteremtés nélküli növekedés az elmúlt években nem jelentett problémát, de ez az eltérő gazdasági és társadalmi jellemzőknek és a szigorúbb szabályozásnak köszönhető. A jelenség recessziók, válság idején megfigyelhető, és a fejlett országok közül elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban jelent igazán komoly problémát. A fejlődő országok is érintettek, elég csak India vagy a Szub-szaharai Afrika gazdasági adatait megvizsgálunk az elmúlt években (Jha 2002). Az igazán nagy problémát az jelenti, hogy ennek a két tényezőnek (foglalkoztatás és GDP növekedés) az együttmozgása egyre hosszabb időre elválik egymástól (Bivens 2011), és már nem elég rövidtávú megoldásokban

gondolkodnunk. Nem csak a helyreállási periódus, hanem a foglalkoztatás szintje is megváltozott. A 2008-as munkapiaci adatok szerint a legrosszabban teljesítő negyedévben a nettó munkahelymérleg -750 ezer db volt az USA-ban (Magas 2011).

A munkahelyteremtés nélküli növekedés megjelenése és hatása a 2001-es recesszió előtt ciklikusnak volt mondható, azaz csak akkor jelent meg, amikor a recessziók lezajlottak. Azonban napjainkban már számos strukturális változás meghatározza a jelenséget, amelyek miatt a probléma maga is strukturális jellegű lesz. Magyarország és az Európai Unió tagállamainak szempontjából azért is fontos a folyamat, mert a 2005-2014-es adatokat vizsgálva látható, hogy a foglalkoztatási szint összességében elmarad az Amerikai Egyesült Államok eredményétől, miközben a munkahelyteremtés nélküli növekedés gócpontja az USA. Itt a GDP növekedés a válság, illetve az azt követő években ugyan csökkent, azonban nem okozott nagy kilengéseket és stabil növekedést mutat a többi országcsoporthoz képest és Magyarország GDP növekedéséhez képest. Bár a tanulmány elsődlegesen az Amerikai Egyesült Államokban kialakult munkahelyteremtés nélküli növekedés jelenségére koncentrálna, érdemes következtetéseket levonni ezek alapján az Európai Unió országaira is, hiszen az USA még így is jobban teljesít foglalkoztatási szempontból, mint Európa. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a munkahelyteremtés nélküli növekedés, mint cél jelenjen meg az európai gazdaságpolitikai programokban, hanem azt, hogy az USA példáján keresztül megvizsgálhatjuk, milyen tényezők csökkentik a foglalkoztatást és ezeket próbáljuk elkerülni a munkahelyteremtés nélküli növekedés jelenségének elkerülésével is.

2. A kutatás célja és hipotézisei

Dolgozatom központi kérdése, hogy vajon milyen tényezők játszanak szerepet abban, hogy a munkahelyteremtés nélküli növekedés az USA-ban egyre rövidebb időszakokon belül jelentkezik, míg Európában ez nem jellemző. Ennek elemzéséhez az OECD országok (Európa és az Amerikai Egyesült Államok) gazdasági, valamint társadalmi jellemzőit vizsgálom meg. A kutatási kérdés megvizsgálásához elengedhetetlen a munkahelyteremtés nélküli növekedésnek, mint jelenség az alaposabb elemzése, kialakulásának/fenntartásához hozzájáruló okok megvizsgálása és ehhez kapcsolódó empiriák elvégzése.

Dolgozatom hipotézisei a következők:

H1: Az Amerikai Egyesült Államokban megjelenő munkahelyteremtés nélküli növekedés kialakulásában leginkább a strukturális hatások, illetve változások játszanak szerepet.

Bár rengeteg hatás együttes mozgása alakítja ki a munkahelyteremtés nélküli növekedés jelenségét, a szakirodalom és az empiria alapján azt vizsgálom meg, hogy a strukturális hatások mennyire befolyásolják az általam vizsgált folyamatot, vagy esetleg a ciklikus tényezőknek is jelentős hatása van a gazdasági növekedés és a foglalkoztatottság kapcsolatára. A feltételezésemet leginkább a szakirodalomra és empirikus vizsgálatra alapozom (főkomponens-elemzés és regresszió).

H2: A strukturális hatások alapján véve segítenek a gazdasági növekedés elérésében, ugyanakkor a foglalkoztatottsági szint fokozásához nem járulnak hozzá, valamint a munkahelyteremtés nélküli növekedés jelensége önmagában egy strukturális hatás.

Mivel a gazdasági növekedésben a technológiai folyamatok, változások és a humán tőke is egyre nagyobb szerepet játszik, feltételezhető, hogy ezek a tényezők strukturális folyamatokat indítanak be, így maga a munkahelyteremtés nélküli növekedés a gazdasági és társadalmi folyamatok strukturális jellegű alakulása által, önmaga is strukturális jelenséggé válik, amelyet egyre nehezebb lesz megszüntetni. Ezt a hipotézist a szakirodalom segítségével igyekszem alátámasztani.

H3: Az Amerikai Egyesült Államokra és az OECD európai országaira jellemző gazdasági és társadalmi folyamatok szignifikánsak különböznek egymástól.

Az Amerikai Egyesült Államok gazdasági tekintetben sokkal előrehaladottabb állapotban van, mint az OECD európai országai, ugyanakkor társadalmi szinten Európa összességében például a foglalkoztatásvédelmi törvény kialakításával jobban védi a lakosságát, illetve annak megélhetését. A szakirodalom alapján összegyűjtöm a két térségre jellemző gazdasági és társadalmi folyamatokat, valamint klaszteranalízis és keresztábra elemzés segítségével vizsgálom meg a hipotézisemet.

H4: A jövedelemegyenlőtlenségek, ezzel együtt pedig a munkák polarizációja az Amerikai Egyesült Államokban szignifikáns.

A hipotézisem vizsgálatához a szakirodalmat veszem alapul. A jövedelemegyenlőtlenségekben fontos szerepet játszik, hogy eltűnnek a közepes készséget igénylő munkák, az alacsony illetve magas készséget igénylők pedig továbbra is megmaradnak. A legnagyobb kihívást az jelenti, hogy a bérek is ennek megfelelően kerülnek kialakításra, azaz a magas készséget igénylők magas bért fizetnek, az alacsonyak pedig a kategóriával azonos bért. A közepes bérek csoportja tehát eltűnik, amely pedig a munkahelyteremtés nélküli növekedést szintén támogatja, hiszen az alacsony bérű munkákból sok esetben egy nem elégséges a megélhetéshez, így több munkahelyet kell vállalni. Ez persze pont a foglalkoztatottsági szintet növelné, de meg kell vizsgálni, hogy recessziók idején mi történik ezekkel a munkavállalókkal, valamint hogy melyik statisztika szerint tartják nyilván a munkavállalót (hiszen van olyan, amelyben nem derül ki, hogy pl. egy ember több munkahellyel rendelkezik).

A dolgozat tehát a jelen gazdasági és társadalmi helyzet feltárására törekszik, egy Európát és az Amerikai Egyesült Államokat összehasonlító elemzés keretében, amelyre az eddigi szakirodalmak áttekintése alapján nem történt kísérlet az utóbbi években.

3. Az értékezés felépítése és az alkalmazott módszerek

3.1. Az értékezés felépítése

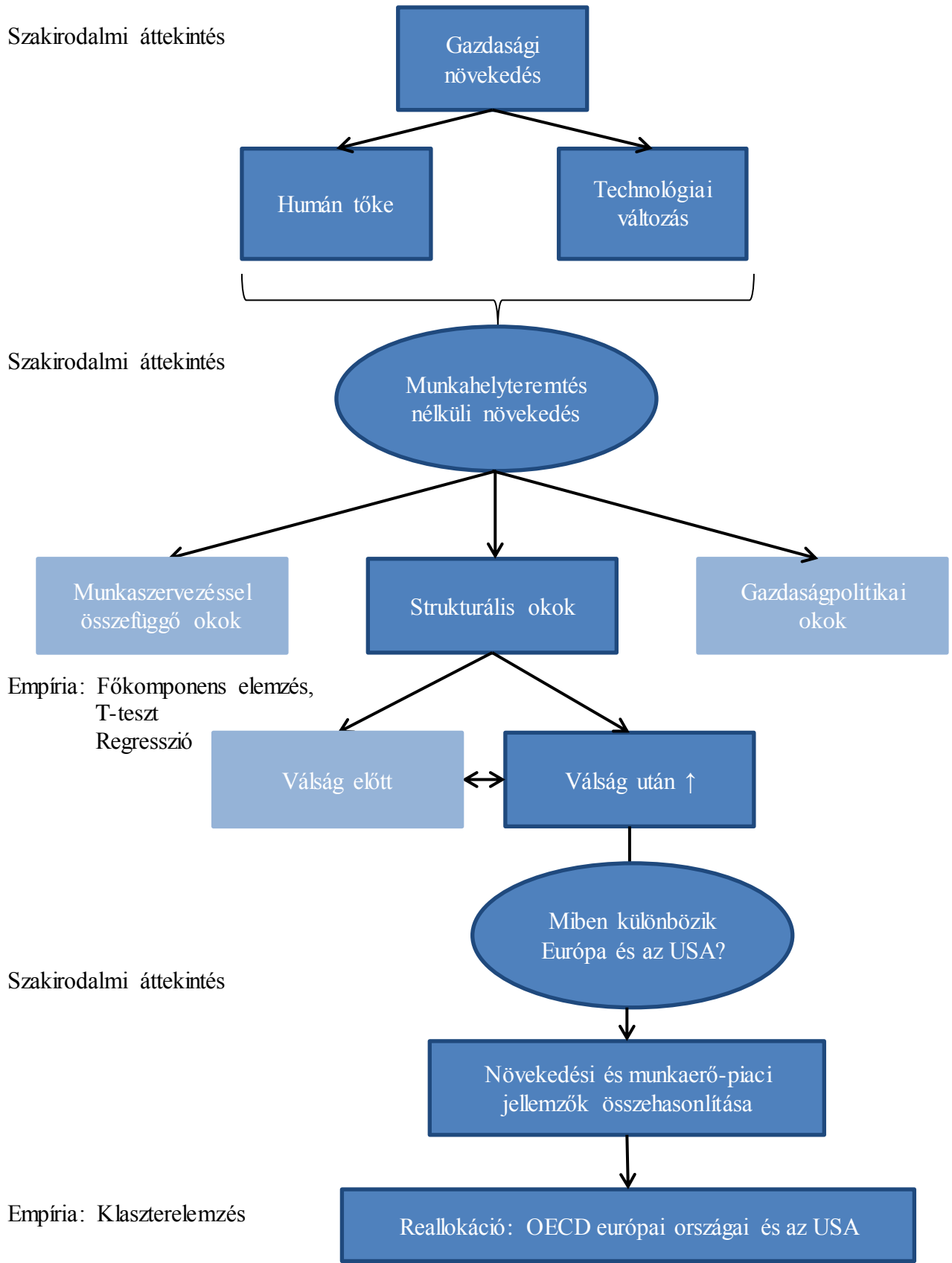
A dolgozatom felépítését az 1. ábra szemlélteti. Az első fejezetében a disszertáció témájához kapcsolódóan a gazdasági növekedést és a témához releváns gazdasági növekedési elméleteket mutatom be. Ismertetem a témámhoz szorosan kapcsolódó gazdasági növekedési elméletek alakulását, amelyben a technológiai változás a humán tőke szerepe is megjelenik. Az elméletek bemutatása után a gazdasági teljesítmény számbavételének egyik legfontosabb módszerét, a GDP-t ismertetem, amely mutató számtalan szempontból alkalmatlan megmutatni a gazdasági növekedés legfontosabb tulajdonságait. Csak a növekedés mértékét láthatjuk, hiszen egy statisztikai adattal mérünk. Ennek elkerülése érdekében több alternatív mutató is született, hogy pontosabb képet kapjunk a gazdasági teljesítmény növekedésével együtt járó folyamatokról, azaz a mutatókban több szempontot vesznek figyelembe, mint például a fenntarthatóságot, boldogságot, stb. Hiába azonban az egyéb aspektust is megjelenítő mutatók sokasága, a

legnagyobb hangsúly továbbra is a bruttó hazai termék minél nagyobb elérésén alapszik, hiszen a gazdaságpolitikai célkitűzések ezek mentén kerülnek kialakításra. Pont a gazdasági növekedési cél elérésének fontossága miatt azonban egyre nagyobb egyenlőtlenségekkel találkozunk társadalmi és gazdasági szinten.

Dolgozatom második nagy logikai egységében az Amerikai Egyesült Államokat vizsgálom tovább a 2008-as gazdasági válságot követően. A 2008-as gazdasági válság után az USA relatíve jó gazdasági növekedést produkált, ugyanakkor a foglalkoztatásban visszaesés és stagnálás volt jellemző. Számos válságkezelő intézkedésnek köszönhetően a folyamatok stabilizálódni látszanak, de a munkahelyteremtés nélküli növekedés egyre gyakoribb jelenségnek számít ebben az országban. De milyen tényezők vezethetnek odáig, hogy újra és újra ugyanazzal a helyzettel kell szembesülnie a gazdaságpolitikának? A főbb gazdasági problémákat, amelyek hozzájárulnak a munkahelyteremtést nélkülöző gazdasági növekedéshez, három csoportba osztottam és e szerint mutatom be ebben a fejezetben: munkaszervezési folyamatok, strukturális folyamatok, valamint termelési tényezők.

A disszertációm következő fejezetében az európai munkapiaci és növekedés sajátosságokat mutatom be. E fejezet arra ad választ, hogy a munkahelyteremtés nélküli növekedés Európában miért nem jelentkezik, míg az Amerikai Egyesült Államokban igen. Mivel az 1980-1990-es években még Európára is jellemző volt a munkahelyteremtés nélküli növekedés, így azt vizsgálom, hogy milyen folyamatok voltak meghatározóak a '80-as és '90-es években és mi változott meg, ami megszüntette az általam vizsgált jelenséget Európában.

1. *ábra*: A dolgozat felépítése

3.2. Kutatási módszertan

Primer kutatásom során arra kerestem a választ, hogy a munkahelyteremtés nélküli növekedés szakirodalom alapján összegyűjtött okait hogyan lehetne csoportosítani. Az Amerikai Egyesült Államok folyamatosan szenved a munkahelyteremtés nélküli növekedés problémájától. Mire a 2001-es válság után a foglalkoztatási szint újra emelkedni kezdett, a 2008-as gazdasági válság visszavetette a növekedési ütemet a foglalkoztatás terén, sőt csökkentette, majd stagnált és csak lassan kezdett el újra növekedést mutatni.

A probléma vizsgálatára kezdetben 37 indikátort határoztam meg. Az indikátorok meghatározása során nagymértékben alapoztam Bettio-Rosenberg (1999), Bernanke (2003), Schreft-Singh (2003), Corsi (2009), Aronowitz-DiFazio (2010), Rajan (2010), Bivens (2011), Farkas (2011), Krugman (2012), Mulligan (2012), Shimer (2012), Botos (2013), Daly (2013), Ernst-Viegelehn (2014) munkájára. A vizsgálatba igyekeztem minél több változót bevonni, azonban ezt a törekvésemet egyes adatok elérhetősége megakadályozta. A just-in-time rendszerek munkaerőpiacon történő megjelenésére még így sem lehetett olyan mutatót találni, amely teljes egészében lefedné ezt a fogalmat. Az offshore-ral és outsourcinggal foglalkozó irodalmak közül Schulzte (2004) és Mcivor et al. (2008) munkájára támaszkodtam, azonban az adatok elérhetősége itt is korlátozott volt. A statisztikai adatokat különböző adatbázisokból és jelentésekből nyertem ki (International Labour Organisation, The World Bank Reserve Economic Data, Bureau of Labor Statistics és az Organisation of Economic Co-operation and Development adatbázisaiból és jelentéseiből), az elméleti részhez felhasznált szakirodalomból, valamint a policyuncertainty.com oldaláról gyűjtöttem össze. A legfőbb problémát az jelentette, hogy a legtöbb adat éves szinten érhető el, valamint számos új indikátor van az adatsorban, amelyek nincsenek meg 2001-et megelőző évekre (pl. munkaerőköltséget mérő indikátor). Az elérhető adatok alapján főkomponens-elemzést végeztem, melyből végül öt főkomponenst kaptam, ezután pedig regresszió-elemzést futtattam le. Az eredmények egyértelműen kimutatták, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a letöltött és elérhető indikátorok alapján a strukturális tényezők voltak a legerősebbek.

Az európai térségek és az Amerikai Egyesült Államok összehasonlításánál klaszteranalízist végeztem, majd multidimenziós skálázást alkalmaztam. Megfigyelési egységként az OECD európai tagállamait (Ausztria, Belgium, Csehország, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Izland, Lengyelország, Luxemburg, Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália,

Spanyolország, Svájc, Svédország, Szlovákia, Szlovénia) és az Amerikai Egyesült Államokat csoportosítom a strukturális hatások mentén.

1. táblázat: A foglalkoztatottsági ráta változása (százalékpont), az egy főre jutó GDP (USD, 2010-es árakon), GDP növekedés (%), 2009-2010 között

Mutató	Foglalkoztatási ráta változása (százalékpont)		Egy főre jutó GDP, USD, 2010-es árakon		GDP növekedés (%)	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Ország/Időszak						
Ausztria	-0,7	0,7	41 208	41 904	-3,8	1,9
Belgium	-1,3	0,6	38 575	39 276	-2,3	2,7
Csehország	-1,8	-0,6	26 419	26 959	-4,8	2,3
Dánia	-3,2	-2,7	41 351	41 841	-5,1	1,6
Észtország	-9,0	-3,9	20 540	21 084	-14,7	2,5
Finnország	-3,4	-0,7	37 380	38 323	-8,3	3,0
Franciaország	-1,2	-0,2	35 378	35 896	-2,9	2,0
Németország	0,3	1,1	38 698	40 377	-5,6	4,1
Görögország	-0,8	-3,0	30 680	28 961	-4,3	-5,5
Magyarország	-2,3	-0,2	21 369	21 577	-6,6	0,7
Izland	-6,3	-0,1	39 901	38 619	-4,7	-3,6
Írország	-8,2	-3,6	43 247	43 223	-5,6	0,4
Olaszország	-2,2	-1,0	33 983	34 419	-5,5	1,7
Luxemburg	2,8	0,0	81 396	84 440	-5,4	5,7
Hollandia	-0,3	-3,0	44 393	44 783	-3,8	1,4
Norvégia	-2,1	-1,4	59 150	58 775	-1,6	0,6
Lengyelország	0,3	-0,7	20 080	20 626	2,6	3,7
Portugália	-2,8	-1,2	26 435	26 924	-3,0	1,9
Szlovákia	-3,4	-2,3	23 217	24 342	-5,5	5,1
Szlovénia	-1,6	-1,9	27 344	27 586	-7,8	1,2
Spanyolország	-7,0	-1,8	32 514	32 383	-3,6	0,0
Svédország	-2,8	0,0	39 707	41 727	-5,2	6,0
Svájc	-0,6	-0,5	50 207	51 156	-2,1	3,0
Egyesült Királyság	-2,2	-0,7	35 623	35 884	-4,2	1,5
Amerikai Egyesült Államok	-4,7	-1,3	47 503	48 302	-2,8	2,5

Forrás: OECD (2016)

Mivel néhány ország vonatkozásában nem minden indikátor volt elérhető, így a mintát szűkítettem és végül 20 OECD ország vonatkozásában vizsgáltam: Észtország, Hollandia, Írország, Luxemburg és Szlovénia kikerült a vizsgált országok köréből. A vizsgált év a 2008-as gazdasági válság éve volt, hiszen azt kutatom, hogy mennyire rendelkeztek azonos gazdasági tulajdonságokkal az adott országok, a reallokációs folyamatok szignifikánsan eltérőek voltak-e a két térségben. Hogyan fordulhatott elő, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a növekedés már a 2010-es évben beindult, valamint a 2008-as évben sem volt több a vizsgált országokhoz képest nagy visszaesés. A foglalkoztatás nagymértékben visszaesett, szemben az európai OECD országokkal, akik 2010-ben érezték inkább a foglalkoztatási ráta visszaesését (1.

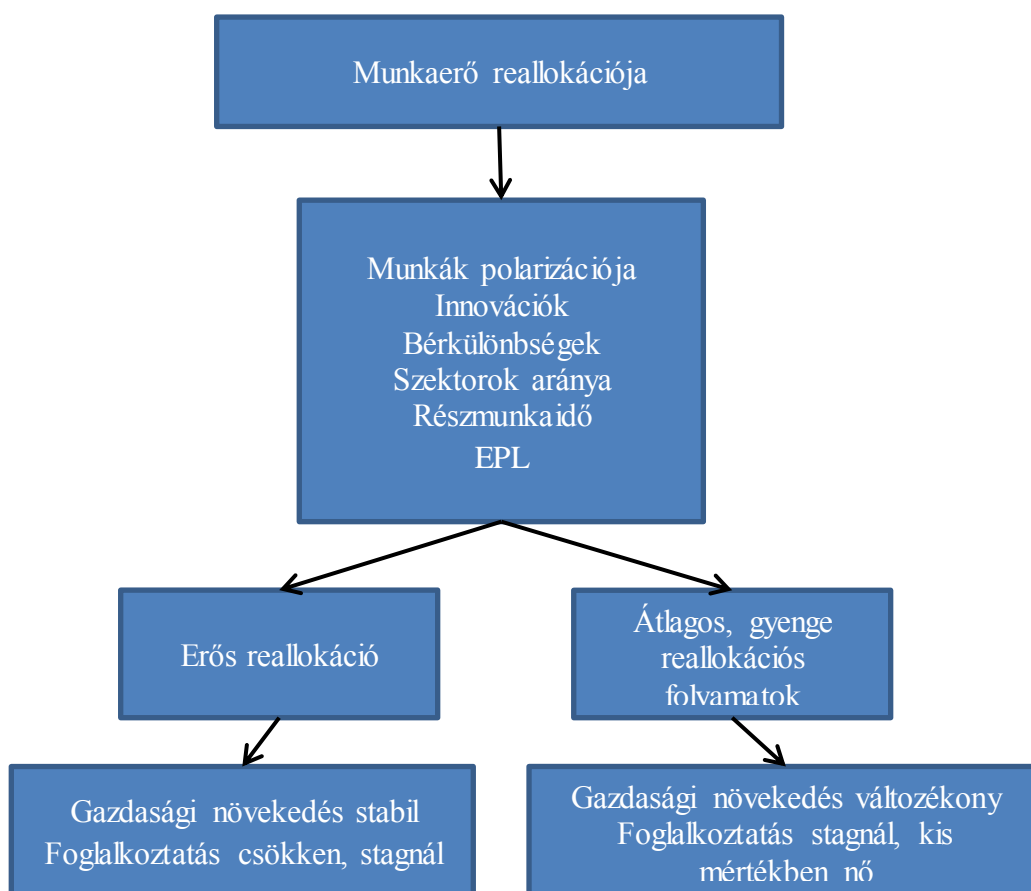
táblázat). Az Amerikai Egyesült Államokban viszont még 2011-ben is csökkenés mutatkozott, valamint a válság előtti foglalkoztatási ráta szintet azóta sem tudta elérni.

Az összehasonlítás azért a munkaerő reallokációjának mentén történik (2. ábra), mert számos gazdasági és társadalmi folyamat arra utal, hogy a munkaerő újraelosztására egyre nagyobb szükség van, ezáltal pedig strukturális hatásokat generálunk a világban.¹ Míg a ciklikus hatások megfordíthatóak és igazodnak a kereslet változásához, addig a strukturális hatásoknál a vállalkozások illetve iparágak áthelyezik a munkavállalókat, illetve a tőkét. A ciklikus munkahelyvesztéseknél csak időleges megszűnésről van szó, míg a strukturális munkanélküliek esetében állandó munkahelyvesztésről van szó, a foglalkoztatás teljesen megszűnik és iparág-váltás következik be. A strukturális változásoknál hosszú idő telik el, míg új állás keletkezik. Az ideiglenes szünetelésnél a kereslet csökkenéséhez igazodik a munkáltató és a munkavállaló. A foglalkoztatási viszony újra helyreáll, amikor a gazdasági feltételek javulnak, addig pedig a munkáltató segíthet a munkavállalójának munkanélküli segélyhez jutni (Groshen-Potter 2003). Strukturális hatást generál a szektorális változás, az innovációk, a K+F, a migráció, a bérkülönbségek, a munkák polarizálódása, a részmunkaidő. Ciklikus hatást tud generálni például a monetáris politika és a recessziók. Mivel a munkaerő reallokációja szorosan összefügg a munkahelyteremtés nélküli növekedés jelenségével, először ezeket a tényezőket gyűjtöttem össze a szakirodalom alapján, majd az ezekhez tartozó indikátorokat.

2. ábra: A vizsgálat felépítésének logikája

---

¹ Míg a 3. fejezetben a munkahelyteremtés nélküli növekedés egyik okaként azonosítottunk a strukturális folyamatokat, ebben a fejezetben a következményt mutatom be, azaz a munkahelyteremtés nélküli növekedést, mint strukturális hatást.

Az indikátorok kiválasztása a szakirodalom alapján történt. A változókat és a hozzájuk kapcsolódó mutatókat a 2. táblázat tartalmazza. A **munkák polarizálódása** az egyik olyan változó, amely tényező esetében az adatok nehezen hozzáférhetőek. Mivel Jaimovics és Siu (2012), valamint Beck (2009) a polarizálódást a bérekhez is társította², így a bérekhez kapcsolódóan gyűjtöttem össze az országokra vonatkozó adatokat az OECD adatbázisából. Ehhez a tényezőhöz szorosan kapcsolódik, azonban külön kiemelendők a **bérkülönbségek**, amelyeket a nemek közti fizetésbeli különbségek mértékével vizsgálom, hiszen ez is egyre nagyobb különbségeket mutat az egyes országokban, szükség van a munkaerő újraelosztására. Az **innovációk száma, technológiai fejlettség** szintén olyan változás, amely az egyes országok fejlődési és növekedési pályáját képes meghatározni és a foglalkoztatottság számát képes csökkenteni (Conti-Sulis 2015), ezért ehhez az OECD adatbázisából a technológiai fejlettség nevű indikátort használtam, amely a szabadalmak számát jelenti.³ Conti és Sulis (2015) az

² Azaz magas készséget igénylő munkák magas bért is jelentenek, míg az alacsony készséget igénylők alacsony bérral párosulnak.

³ A szabadalmak száma, mint technológiai fejlettséget mérő mutató nem jelenti a legjobb mérési módszer. Külön problémát jelent, hogy az ezer főre jutó szabadalmak számát vizsgáljuk-e vagy az összes szabadalmak számát,

internethasználattal mérik ezt a technológiai fejlettséget, azonban ezek sok esetben félrevezetőek lehetnek, hiszen a fejlettség mértékéről keveset mutatnak, illetve az adatok elérhetősége is korlátozott. Ehhez a tényezőhöz kapcsolódóan használok fel a K+F tevékenységekre fordított kiadásokat a GDP százalékában, hogy még pontosabb képet kapjunk. A **szektorok arányának** megváltozása is hozzájárulhat a gazdasági növekedéshez, ugyanakkor a foglalkoztatás csökkenéséhez (Baumol 1967, Hartwig 2015, Anxo-Storrie 2000), és ezzel egy strukturális problémát generálva az adott gazdaságokban. Ezt a tényezőt a szektorok megoszlása a GDP százalékában mutatóval fogjuk vizsgálni. A részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya szintén szerkezeti változásra utal, hiszen az emberek azért dolgoznak részmunkaidőben, mert kevés a jövedelmük, vagy azért mert más munkát nem találnak, vagy pedig ilyen keretek közt szeretnének dolgozni, azonban a **részmunkaidős foglalkoztatás** egyre nagyobb mértékűvé válik (Sciarra 2004). A **foglalkoztatásvédelmi rendszer** (EPL) (Montuenga et al. 2006, Tangian 2008) mérésére a foglalkoztatás elbocsátásának erősségét használtam.

A klaszterelemzés során a felsorolt változók alapján sorolom csoportokba az országokat. Természetesen a változók sorát lehetne még bővíteni, de a fő cél a munkaerő reallokációját meghatározó folyamatok, valamint hatások feltérképezése, illetve az ez alapján történő csoportosítás.

2. táblázat: A vizsgálatba bevont gazdasági jelenség és a hozzájuk kapcsolódó mutató

Gazdasági jelenség	Mutató
munkák polarizálódása	alacsony fizetések aránya (OECD 2016)
innováció, technológiai fejlettség	ezer főre jutó szabadalmak száma (OECD 2016) K+F ráfordítások a GDP százalékában (KSH 2016)
bérkülönbségek	nemek közti fizetési különbségek (OECD 2016)
szektorok arányának változása	mezőgazdaság aránya a GDP százalékában (OECD 2016) ipar aránya a GDP százalékában (OECD 2016) szolgáltatások aránya a GDP százalékában (OECD 2016)
részmunkaidős foglalkoztatás	részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya (OECD 2016)
EPL	foglalkoztatottak elbocsátásának erőssége (OECD 2016)

Forrás: saját szerkesztés

hiszen egyik sem mutatja azokat az értékeket, amely ténylegesen mérné a technológiai fejlettséget, illetve a K+F tevékenység hatékonyságát.

A klaszterelemzés során a felsorolt változók alapján sorolom csoportokba az országokat. Természetesen a változók sorát lehetne még bővíteni, de a fő cél a munkaerő reallokációjának feltérképezése, illetve az ez alapján történő csoportosítás.

4. Az értekezés főbb eredményei, tézisek

Európa és az Amerikai Egyesült Államok foglalkoztatás és GDP növekedés szempontjából különböznek egymástól. Míg összességében Európában a foglalkoztatottakat nem érintette annyira rosszul a 2008-as gazdasági válság – bár alacsonyabb szintű foglalkoztatásról van szó –, addig az Amerikai Egyesült Államokban a GDP növekedés stabilizálódott gyorsabban. Ha az európai országokat külön vizsgáljuk meg, akkor látható, hogy itt is heterogén képet kapunk (1. táblázat), hiszen az északi országokban a foglalkoztatottsági szint jelentősen csökkent.

A gazdasági növekedési elméletek folyamatosan bővülő rendszeréből egyértelmű vált, hogy a humán tőke és a technológiai változások több ember munkáját képesek kiváltani, ami a foglalkoztatási adatokat illetően kedvezőtlenül hat. A GDP viszont ezeket a tényezőket használja ki és így próbál minél nagyobb profit elérésére törekedni, ezzel pedig gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségeket generál. A Meadows házaspár kérdése nemcsak környezeti szempontból, hanem szociális aspektusból is egyre érdekesebb. Meddig akarunk még növekedni és hova vezet ez? Elérjük vagy már elértük a „tüllövés” fázisát? Meddig fenntartható még ez a fajta exponenciális növekedés, amely számtalan tényező esetében ezt a trendet mutatja? Tehetünk-e valamit a pro-poor növekedési koncepció segítségével? Dolgozatom ezekkel a kérdésekkel szorosan összefügg, hiszen a foglalkoztatás csökkenését vizsgálom.

A munkahelyteremtés nélküli növekedés az Amerikai Egyesült Államokat vizsgálva egyre sürgetőbb kérdést vet fel: jók-e az alkalmazott gazdaságpolitikai programok, elérhetjük-e a gazdasági növekedést és a foglalkoztatást az intézkedések segítségével? A válságkezelésre adott válasz hatásai nem egyértelműek, hiszen a beruházások és befektetések újra növekedni kezdtek, de a foglalkoztatás szint emelkedése elmaradt. A következő fejezetben arra kerestem a választ, hogy vajon csak ezeknek a tényezőknek tulajdoníthatjuk-e a sikertelenséget a foglalkoztatás tekintetében. A szakirodalmak alapján egyértelműen látható volt, hogy jelentős problémát generálnak a kiugró strukturális gazdasági és társadalmi folyamatok. A független kétmintás teszt segítségével láthattuk, hogy a vizsgált, leginkább strukturális tényezők szignifikánsan növekedtek a válságot követő évben a válság előtti növekedéshez képest. Ez segíthetett a gazdasági növekedést előmozdítani.

Európában rugalmasság tekintetében alul maradunk Amerikához képest, ami gazdasági válságok és recessziók idején a munkavállalók szempontjából kedvező, hiszen nehezebb a munkáltatónak elbocsátásokba kezdenie a magas költségek miatt. A 4. fejezetben a munkaerőpiachoz és gazdasági teljesítményekhez kapcsolódó szakirodalmak segítségével elemeztem az Európa és az Amerikai Egyesült Államok közti jelentős különbségeket. Európában a szakszervezetek szerepe egyre kisebb és kevesebb a teljes munkaidejű, jól fizetett munka is, de a biztonság magasabb fokú, mint az Amerikai Egyesült Államokban. Bár a szolgáltatásokon belül a termelő szolgáltatások szerepe kisebb, mint az Egyesült Államokban, a gazdasági növekedés szempontjából kiegyensúlyozottabb a helyzet a legtöbb európai országban. A rugalmasság könnyen a mézeshetek-hatás kialakulásához is vezethet, amely a foglalkoztatási ráta megemelését vonja maga után, de ez csak addig tart, míg a vállalkozások támogatásokban részesülnek, kedvező kamatfeltételeket kapnak az új beruházások létrehozásához, vagy addig, míg egy újabb recesszió vissza nem veti a teljesítményüket. Az Amerikai Egyesült Államok rugalmasság és befektetések szempontjából kedvező helyzetben van. Sok a beáramló FDI, ami a foglalkoztatottságra még pozitívan is hatna, ugyanakkor a globalizációs és felgyorsult folyamatoknak köszönhetően a termelékenységét figyelembe véve inkább gépberuházásokba áramlik a külföldi működőtőke. Többek között ez az egyik problémája az amerikai gazdaságnak, amelyet nehéz megfelelően kezelni. A monetáris politika kedvezőtlen beruházási hatásai rontanak a helyzeten, ezért is alakulhat ki újból és újból a munkahelyteremtés nélküli növekedés jelensége. A klaszteranalízis során a két térséget jellemző különbségek jól kirajzolódtak. A vizsgált európai OECD országok nem homogének a munkaerő reallokációjának tekintetében, de nem olyan szignifikáns értékekkel rendelkeznek a változók esetében, mint az Amerikai Egyesült Államok.

Megoldást találni az állandóan változó igényeknek és folyamatoknak köszönhetően nagy kihívást jelent. Olyan strukturális problémákat kellene áthidalni, amelyek után mindig jön egy új probléma. Beck (2009) javaslatával élve ugyanakkor elérhető lenne a fenntartható állapot a növekedést és a foglalkoztatottságot tekintve, ha feltétel nélküli alapjövédelmet tudnánk biztosítani az állampolgárok számára. Ebben az esetben is számos új kérdés vetődik fel – egyrészt a megvalósíthatóságot, másrészt az újabb problémákat⁴ illetően – de így biztosítható lenne, hogy olyan minőségi munkák legyenek elérhetőek a lakosság dolgozni akaró részének, amelyek a növekedést is biztosítanák, és a foglalkoztatottság se legyen „égető probléma”. Brynjolfsson és McAfee (2014) a feltétel nélküli jövédelmet nem tanácsolja a probléma

---

⁴ további társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek, minimális alapjövédlem kérdése, milyen feltételek alapján járjon, stb.

megoldására, hiszen ez egy alapvetően elég drága módszer, valamint sok esetben nem is hatékony. Helyette a jövedelmet támogató rendszer kialakítását ösztönzi, amely kevesebb adóterhet jelent az állampolgárok számára, munkához kötött, így az emberek nem érzik magukat hasztalannak. A támogatás adóalapja véleménye szerint lehetne a szennyező technológiák megadóztatása, vagy a tőke nagyobb adóterhelése.

Gyakorlati oldalról egy nemzetközi szabályozás is segíthet valamennyire a probléma megoldásában. 2013. február 13-án az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Uniótárgyalásokat kezdett a Transzatlanti Kereskedelmi és Befektetési Partnerség létrehozásáról (Schott-Cimino 2013). A tárgyalás a nagyobb növekedést és több munkahely létrehozását támogatná a kereskedelmen keresztül.

Disszertációm kutatási kérdése, hogy *az elemzett OECD országokban (Európa és az Amerikai Egyesült Államok) gazdasági, illetve társadalmi eltérések okozzák-e azt, hogy a munkahelyteremtés nélküli növekedés az Amerikai Egyesült Államokban egyre rövidebb időszakokon belül jelentkezik, míg Európában nem.* A szakirodalom és a statisztikai adatok alapján elmondható, hogy a strukturális jellegű okok valóban jelentős szerepet játszanak a munkahelyteremtés nélküli növekedés kialakulásában, ugyanakkor azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a megfelelő gazdaságpolitikai lépések is hozzájárulnak.

Az eredményekből jól látható (3. táblázat), hogy a munkahelyteremtés nélküli növekedés még nem fenyegeti Európát, hiszen jelentős különbségek vannak a két vizsgált térség között, egy újabb lehetőséget kínál számunka a Negyedik Ipari Forradalom, hogy a technológiai változás és a humán tőke együttes hatása a társadalmi érdekeket háttérbe szorítsa a gazdasági érdekek elérése érdekében. Kutatásom nem tekinthető lezártnak, hiszen napjainkban a gyors ütemű globalizáció, technológiai változás újabb és újabb problémákat, megoldandó kérdéseket vet fel, de a disszertációm segít a téma jobb megértésében és jelen évekre történő „best practice”-ek átvételére, vagy éppen a helytelen folyamatok elkerülésével felhívni a figyelmet. Természetesen számos téma nem kapott szerepet, amely szorosan kapcsolódik a vizsgált jelenséghez, hiszen a Negyedik Ipari Forradalomról, illetve annak hatásairól is lehetett volna kutatásokat elemezni, vagy a TTIP hatásairól.

Tézisek	Vizsgálat alapja
Az Amerikai Egyesült Államokban megjelenő munkahelyteremtés nélküli növekedés kialakulásában leginkább a strukturális hatások, illetve változások játszanak szerepet.	szakirodalom, empiria
A strukturális hatások alapján véve segítenek a gazdasági növekedés elérésében, ugyanakkor a foglalkoztatottsági szint fokozásához nem járulnak hozzá, valamint a munkahelyteremtés nélküli növekedés jelensége önmagában egy strukturális hatás.	szakirodalom
Az Amerikai Egyesült Államokra és az OECD európai országaira jellemző gazdasági és társadalmi folyamatok szignifikánsan különböznek egymástól.	szakirodalom, empiria
A jövedelemegyenlőtlenségek, ezzel együtt pedig a munkák polarizációja az Amerikai Egyesült Államokban szignifikáns.	szakirodalom

Kutatásom egyrészt pontosabb képet adna, ha az összes Európai országot külön vizsgáltam volna, azonban azért képeztem homogén csoportot az OECD európai országaiból, mert az összehasonlítást az Amerikai Egyesült Államokkal így lehetett megfelelő minőségben elvégezni.

5. A kutatás korlátai, jövőbeli kutatási irányok

A kutatásnak számos korlátja van, illetve számos pontos nyitott kérdésekbe ütközhetünk. Egyrészt önmagában a gazdasági növekedés és az ahhoz kapcsolódó témakör is egy disszertáció témája lehetne, azonban ennek kifejtése korlátozott lett a disszertáció témájának iránya miatt. A munkaerőpiac, illetve az ahhoz kapcsolódó témakör szintén egy elég széles és tág vizsgálat alapja.

A munkahelyteremtés nélküli növekedés vizsgálata az Amerikai Egyesült Államokban nem jelent problémát, hiszen számos szakirodalom foglalkozik a témával már évtizedek óta. Európában viszont kevés cikket találhatunk, így az összehasonlítás alapját mindenképpen az

Amerikai Egyesült Államok és az azt vizsgáló szakirodalmak adták. A statisztikai indikátorok összegyűjtése állandó problémákat jelentett, hiszen sok esetben szembesültem olyan mutatókkal, amelyek csak az Amerikai Egyesült Államokra érhetőek el. A statisztikai változók eltérő módszertanai a két vizsgált térség között is okozott nehézségeket, így a statisztikai vizsgálatba bevont indikátorok számát folyamatosan csökkenteni kellett. Az elemzések tehát nem tekinthetők teljes körűnek, hiszen az általam a témához elengedhetetlen tartott adatokat nem minden esetben tudtam megvizsgálni. Az időtáv meghatározása is egy olyan feladat, amely vitatható a kutatásomban. Bár a legutóbbi munkahelyteremtés nélküli növekedés a 2007/2008-as válsághoz kapcsolódik, azonban érdekes kérdés, hogy meddig érdemes az adatok vizsgálni: amíg a foglalkoztatottság nem csökken, hanem újra növekszik az Amerikai Egyesült Államokat vizsgálva, vagy amíg el nem éri a válság előtti szintet.

A téma fontossága megkérdőjelezhetetlen. Úgy gondolom, a jövőbeni kutatás alapját egyértelműen a Negyedik Ipari Forradalom elindulása/bekövetkezése fogja megadni, hiszen a munkahelyek számának fokozatos csökkenése várható. Sőt, Trump beiktatásával szintén új korszak kezdődik, amely még sok változást okozhat. Szintén érdekes kérdés a Kínával kapcsolatos előrejelzés, amely egy újabb válságot jósol, ami magával rántja a világgazdaságot, az Amerikai Egyesült Államokat is beleértve, újabb munkahelyeket megszüntetve.

A tézisfüzet hivatkozásai

- Anxo, D. – Storrie, D. (2000): The job creation potential of the service sector: General consideration. In: Anxo, D. – Storrie, D. (eds): The job creation potential of the service sector in Europe. Employment Observatory Research Network, EC., pp. 33-64
- Aronowitz, S. – DiFazio, W. (2010): *The Jobless Future (2nd edition)*. University of Minnesota Press, Minneapolis
- Baumol, W. J. (1967): Macroeconomics of Unbalanced Growth: The Anatomy of Urban Crisis. *The American Economic Review*. 57 (3), pp. 415-426
- Beck, U. (2009): A munka szép új világa. Belvedere Meridionale, Szeged
- Bernanke, B. S. (2003): Remarks by Governor Ben S. Bernanke. Global Economic and Investment Outlook Conference, Carnegie Mellon University, Pittsburgh, Pennsylvania
- Bettio, F. – Rosenberg, S. (1999): Labour Market and Flexibility in the 1990s.: The Europe-USA opposition revisited. *International Review of Applied Economics*, 13 (3), pp. 269-276
- Bivens, J. (2011): *Failure by Design. The Story behind the America's Broken Economy*. Cornell University Press. Ithaca and London.
- Bloem, J. – van Doorn, M. – Duivestijn, S. – Excoffier, D. – Maas, R. – van Ommeren, E. (2014): The Fourth Industrial Revolution. Things to tighten the link between IT and OT. VINT Research Report 3. SOGETI
- BLS adatbázis (2015)
- Botos K. (2013): Gazdasági növekedés munkahelyek nélkül? *Pénzügyi Szemle Online*, online: <http://www.penzugyiszemle.hu/fokuszban/gazdasagi-novekedes-munkahelyek-nelkul>
- Brynjolfsson, E. – McAfee, A. (2014): *The Second Machine Age: Work Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. New York: W. W. Norton & Company
- Conti, M. – Sulis, G. (2015): Human capital, employment protection and growth in Europe. *Journal of Comparative Economics* (forthcoming)
- Corsi, J. R. (2009): *America for Sale. Fighting the New Global Order, Surviving a Global Depression, and Preserving U.S.A. Sovereignty*. Threshold Edition. New York.
- Daly, H. (2013): Full Employment Versus Jobless Growth. *The Daly News*
- Ernst, E. – Viegelahn, C. (2014): Hiring uncertainty: a new labour market indicator., online: <http://www.policyuncertainty.com/media/HiringUncertainty.pdf>
- Farkas B. (2011): A piacgazdaság intézményrendszere az Európai Unió új tagállamaiban. *Statisztikai Szemle* 89:(1) pp. 50-76.
- Groshen, E. L. – Potter, S. (2003): Has Structural Change Contributed to a Jobless Recovery? *Current Issues in Economics and Finance*. Federal Reserve Bank of New York, Vol. 9, Number 8
- Hartwig, J. (2015): Structural change, aggregate demand and employment dynamics in the OECD, 1970-2010. Structural change and economic dynamics. (In press)
- ILO adatbázis (2015)
- Jaimovich, N. – Siu, H. E. (2012): The trend is the cycle: job polarization and jobless recoveries. NBER Working Paper 18334, Cambridge, MA
- Jha, P. S. (2002): *A Jobless Future. Political Causes of Economic Crisis*. Rupa&Co, New Delhi.
- Krugman, P. (2012): *Not Enough Inflation*. *The New York Times*, April 5.

- Magas, I. (2011): Világgazdasági folyamatok és pénzügyi liberalizáció 1970-2010. MTA Doktori Disszertáció, BCE Világgazdasági Tanszék, Bp.
- Mcivor, R. – Humphreys, P. K. – Wall, A. P. – Mckittrick, A. (2008): A study of performance measurement in the outsourcing decision. Research executive summaries series, Vol 4, Issue 3, letölthető:
http://www.cimaglobal.com/Documents/Thought_leadership_docs/cid_ressum_a_study_of_performance_measurement_in_the_outsourcing_decision_dec08.pdf
- Montuenga, V. – Garcia, I. – Fernández, M. (2006): Regional Wage Flexibility: The Wage Curve in Five Countries. In: Caroles, F. E. – Destefanis, S. (eds): The European Labour Market. Regional Dimensions. Physica-Verlag, Germany, pp. 245-266.
- Mulligan, C. B. (2012): Is Macroeconomics Off Track? In: Edlin, A. S. – Stiglitz, J. E. – DeLong, J. B. (eds): The Economists' voice 2.0.: the financial crisis, health care reform, and more. Columbia University Press, New York.
- OECD adatbázis (2015)
- Rajan, R. G. (2010): *Fault Lines. How hidden fractures still threaten the world economy.* Princeton University Press, Princeton and Oxford
- Schreft, S. L. – Singh, A. (2003): A Closer Look at Jobless Recoveries. Federal Reserve Bank of Kansas City, *Economic Review*.
- Schultze, C. L. (2004): Offshoring, Import Competition, and the Jobless Recovery. The Brookings Institution Policy Brief. 136, Washington
- Schwab, K. (2016): The Fourth Industrial Revolution. WEF, Geneva
- Sciarra, S. (2004): New discourses in labor law: part-time work and the paradigm of flexibility. In: Sciarra, S. – Daries, P. – Freedland, P. (eds): Employment Policy and the Regulation of Part-time Work in the European Union. A Comparative Analysis. Cambridge University Press, Cambridge
- Shimer, R. (2012): Wage Rigidities and Jobless Recoveries (2012) *Journal of Monetary Economics*, 59: S65–S77.
- Tangian, A. (2008): On the European Readiness for Flexicurity: empirical evidence with OECD/HBS Methodologies and Reform Proposals. WSI Diskussionspaper. Düsseldorf
- The World Bank adatbázis (2015)

A szerző értékezésének témaköréhez kapcsolódó publikációi

Magyar nyelvű lektorált folyóiratban megjelenő cikk

Martus B. – Urbánné M. J. (2016): A munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség kapcsolata. *Külgazdaság*, 60:(5-6) pp. 78-105.

Martus B. (2016): Munkahelyteremtés nélküli növekedés: a strukturális változások hatása. *Pénzügyi Szemle*, 61:(2) pp. 248-268. (2016)

Martus B. (2015): Növekedjünk vagy foglalkoztassunk? Az amerikai gazdasági növekedés problémája. *Pénzügyi Szemle*, 2015/2, pp. 254-274.

Nemzetközi, idegen nyelvű lektorált folyóiratban megjelenő cikk

Martus B. (2014): Life beyond economic growth? Exploring the causes of jobless growth with regression analysis. *Journal of International Business and Economics*, 14, pp. 137-152.

A szerző egyéb tudományos publikációi

Magyar nyelvű lektorált folyóiratban megjelenő cikk

Martus B. (2013): Hol van a (kor)határ? A gyermekmunka következményei és megoldási lehetőségei. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, X. évf, 2., pp. 100-115.

Nemzetközi, idegen nyelvű lektorált konferencia kiadványban megjelent közlemény

Martus B. (2013): The Role of Unemployment in the Regional Competitiveness. Lengyel I. - Vas. Zs. (2013) (eds.): *Regional Growth, Competitiveness and Development.* University of Szeged, Faculty of Economics and Business Administration, Doctoral School in Economics, Szeged, pp. 126-142, (ISBN 978-963-306-222-7) <http://www.eco.u-szeged.hu/kutatas-tudomany/workshop/regional-growth>

Czékus Á. – Martus B. (2013): Limitation in the movement of fresh graduates: effects triggered by a binding compensation in the higher education – the case of Hungary. In Bazile vic,

V.D. (ed): XI. International Scientific Conference of Students and Young Scientists «Shevchenkivska Vesna 2013: Economics». University of Kyiv, Kijev, 77-81. (ISBN 978-617-7069-02-6)

Magyar nyelvű lektorált konferencia kiadványban megjelent közlemény

Martus B. – Savanya P. (é.n.): Intravállalkozói tevékenység - mint a vállalatok versenyképességének egyik lehetséges eszköze. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei (Megjelenés alatt)

Martus B. (2013): A technológiai fejlődés/innováció szerepe a gyermekmunkában: probléma vagy megoldás? Bajmócy Zoltán – Elekes Zoltán (szerk.) 2013: Innováció: a vállalati stratégiától a társadalmi stratégiáig, SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, JATEPress, Szeged. Pp. 218-241. (ISBN: 978-963-315-121-1) <http://www.eco.u-szeged.hu/karunkrol/regionalis/bz-ez-konyv-vegleges>

Magyar nyelvű kutatási jelentés

Németh E. - Martus B. - Szabó Z. Gy. (2016): Integritás felmérés: Közintézmények, 2016. Állami Számvevőszék, 69 p., Budapest